

Висновок. Зважаючи на здатність заподіяти шкоду суспільній моральності, з метою формування дієвої системи протидії діям, пов'язаним із поширенням насильства та жорстокості, пропонується така система заборон: доцільно передбачити адміністративну відповідальність за виготовлення або розміщення матеріалів, які містять насильство та жорстокість, а також кримінальну відповідальність за пропаганду: пропаганда та заклики до жорстокого поводження с тваринами (відповідна частина ст. 299 КК України), а також пропаганда насильства та жорстокості (відповідна частина ст. 300 КК України).

Список бібліографічних посилань

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Олішевський О. В. Визначення інформації, що містить пропаганду жорстокості: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 2. С. 134–144.
3. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за окремі різновиди пропаганди // Деструктивна пропаганда: шляхи протидії та проблеми відповідальності : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 трав. 2015 р.). Київ, 2015. С. 154–156.

Одержано 04.03.2019

УДК 343.56

Дарія Олександрівна ВАСИЛЬЄВА,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ГРАЛЬНИЙ БІЗНЕС ЯК ЗАГРОЗА ГРОМАДСЬКОМУ ПОРЯДКУ ТА ГРОМАДСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ

Азартні ігри, їх організація та проведення у формі бізнесу перетинають у своєму об'єкті посягання багато цінностей, які відносяться до громадської безпеки та порядку. Історично склалося так, що у Кримінальному кодексі УРСР 1960 року перша вітчизняна норма, яка стосувалася цього кримінального правопорушення – ст. 213-1 «Організація азартних ігор» – знаходилася в главі X «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я». Ця норма проіснувала до 28 січня 1994 р., поки не була скасована відповідним Законом України [1, с. 782].

Дійсно, до групи злочинів у сфері грального бізнесу можна віднести, крім безпосередньо зайняття гральним бізнесом, відповідальність за яке передбачено ст. 203-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України), і інші пов'язані з ним діяння, наприклад, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. Результати емпіричних досліджень Н. О. Петричко дозволили визначити доволі суттєву частку, що займає втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність – у заняття азартними іграми (ст. 304 КК України) – в структурі протиправних дій, які пов'язані з незаконними азартними іграми: 10,7 % [2, с. 96–97].

Втягнення неповнолітніх у заняття азартними іграми у часи заборони грального бізнесу набуває підвищеної небезпечності. Це викликане практично повною відсутністю контролю за діяльністю гральних закладів, які є незаконними. В такій ситуації значно полегшується доступність азартних ігор для неповнолітніх та спрощується вчинення дій, спрямованих на втягнення їх у цю незаконну діяльність.

За даними спеціальних досліджень, найбільш чисельну групу (майже 75 %) серед патологічних гравців складають підлітки, психологічна залежність яких викликає в суспільстві обґрунтоване занепокоєння через появу конкретних негативних наслідків. Надмірне їх захоплення віртуальним чи гральним світом призводить до погіршення психічного здоров'я, тяжких розладів психіки і поведінки. І прикладів цьому, як вітчизняна, так і зарубіжна статистика наводить чимало. Якщо у 1992 р. захворюваність громадян України на розлади психіки становила 61 випадок на 10 тис. підлітків, то у 2001 р. вона вже склала 69,4 випадків (динаміка – 7,3 %) [3, с. 37].

Можна констатувати, що за відсутності ефективної системи протидії, ця проблема у молодіжному середовищі поглибиться та сприятиме поширенню таких негативних тенденцій, як

зниження мотивації праці і навчання, неможливість самореалізації, безагальність та безпритульність, злочинні прояви, вживання наркотичних і токсичних речовин, суїцидальна поведінка.

Наступна суспільно небезпечна загроза, яка виходить із грального бізнесу спрямована на громадську безпеку. Вітчизняні дослідники впевнено відносять гральний бізнес до однієї зі сфер організованої злочинності. Зокрема, М. В. Корнієнко, традиційними сферами організованої злочинності називає рекет, бандитизм, незаконний гральний та секс-бізнес [4, с. 27]. З. М. Топорецька констатує, що гральний бізнес – один із найбільш прибуткових напрямів діяльності організованих злочинних угруповань [5]. Міжнародний досвід, заснований на набагато довший історії грального бізнесу, свідчить про те ж: «Після скасування поправки до Конституції, що встановлює «сухий закон», – відзначає Р. Кларк, – основним джерелом доходів організованої злочинності стали азартні ігри. Азартні ігри провокують злочинність. Ваш успіх визначається не стільки Вашими зусиллями, скільки випадком» [6, с. 90]. Цю точку зору підтверджує й офіційна статистика 1977 року про доходи організованої злочинності в США: газета «Тайм» того періоду опублікувала наступні дані: азартні ігри приносили доходів більш ніж 38 млрд. доларів у рік; наркобізнес – 5 млрд; порнографія й проституція – 2 млрд; насильницькі злочини – 1,5 млрд; нелегальний продаж медичних препаратів і алкогольних виробів – 1,5 млрд [7].

Картина, виявлена в ході нашого власного дослідження (аналіз 150 кримінальних проваджень по 195 епізодах зайняття гральним бізнесом), не підходить під такі характеристики організованості незаконного грального бізнесу: в переважній більшості (166 епізодів / 85 %), судячи з обвинувачення, злочин вчинено однією особою. Відповідно у 15 (8 %) та 13 (7 %) епізодах приймали участь дві та три-п'ять осіб. Жодного випадку вчинення злочину організованою групою чи злочинною організацією не виявлено, форма співучасті у 100% таких епізодів – попередня змова групи осіб. У 27 випадках (14 %) слідством взагалі не були встановлені навіть особи інших співучасників злочину та їх роль у вчиненні злочину.

Отже, узагальнений практичний матеріал відображає картину низької ефективності боротьби із організованим незаконним гральним бізнесом, тому що до кримінальної відповідальності притягаються, в основному, виконавці злочинів, у кращому випадку – ватажки окремих груп, які організовують, підтримують та контролюють діяльність лише одного грального закладу. Організатори більш високого рівня, які не приймають безпосередньої участі в вчиненні конкретних злочинів, а тільки фінансують їх та матеріально забезпечують (приміщенням, гральними засобами тощо) у сферу кримінального переслідування потрапляють лише як свідки, а іноді і взагалі не встановлюються.

Ще одна загроза для громадської безпеки, яку несе в собі гральний бізнес, пов'язана із іншим суспільно небезпечним явищем – тероризмом, а саме його фінансуванням (ст. 258-5 КК України). Спільний звіт Азійсько-Тихоокеанської групи та FATF визначає значні прогалини в глобальній сфері контролю за боротьбою з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в галузі казино та грального бізнесу, що становить значну вразливість [8]. Проте вказаний звіт не розглядає гральний бізнес в мережі Інтернет та азартні ігри, заборонені законом, – він присвячений сфері законного грального бізнесу, і наведені в ньому факти незаконної діяльності вражають. А масштаби цієї загрози в незаконному гральному бізнесі в Україні можна уявити, проаналізувавши лише пару випадків виявлення Службою безпеки України фактів, кваліфікованих за вказаною статтею. В першому випадку надприбутки від азартного бізнесу власники виводили в офшорні компанії та на рахунки у РФ. Співробітники спецслужби під час розслідування справи встановили факти використання акаунтів ІТ-компаній у платіжних системах для фінансування діяльності терористичних організацій «ДНР/ЛНР» [9]. В другому – було викрито організацію, що входить до топ-100 компаній, які працюють на міжнародному ринку грального бізнесу. Лише в Україні виявлено понад 5000 законспірованих пунктів надання незаконних послуг. Під час проведення слідчих дій за 28-ми адресами правоохоронці вилучили майже 1000 одиниць сучасного комп'ютерного та серверного обладнання, яке використовувалося у злочинній схемі, документацію, гральні пристрої та понад 7 мільйонів гривень готівкою. Злочинна організація навіть мала замаскований «колл-центр» на 400 робочих місць із сучасним комп'ютерним обладнанням, що використовувався для координації протиправної діяльності [10].

Таким чином, гральний бізнес містить доволі суттєву загрозу громадському порядку та громадській безпеці. Питання протидії цьому негативному явищу в умовах його заборони повинне стати одним із пріоритетів діяльності правоохоронних органів. Як варіант, ефективним

засобом протидії зловживанням у цій сфері може стати повна або часткова легалізація грального бізнесу за умови розробки досконалого пакету відповідних законодавчих актів, впровадження національної програми розвитку сфери грального бізнесу та боротьби із злочинними посяганнями, пов'язаними із ним.

Список бібліографічних посилань

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 січня 1997 р. / за ред. В. Ф. Бойка, Я. Ю. Кондратьєва, С. С. Яценка. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 960 с.
2. Петричко Н. О. Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 258 с.
3. Шакун В. І. Суспільство і злочинність. Київ : Атіка, 2003. 784 с.
4. Корнієнко М. В. Організована злочинність в Україні: сучасний стан, кримінологічна характеристика, заходи протидії. Київ : Фонд юрид. науки, 2004. 300 с.
5. Топорецька З. М. Гральний бізнес як один з основних видів діяльності організованих злочинних угруповань. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 134–141.
6. Кларк Р. Преступность в США: замечания по поводу ее природы, причин, предупреждения и контроля / пер. с англ. А. С. Никифорова ; под ред. Б. С. Никифорова. М. : Прогресс, 1975. 422 с.
7. The Nation: THE MAFIA Big, Bad and Booming. *TIME Magazine*. 1977. May 16. P. 33.
8. Слабкі сторони сектору казино та грального сектору : звіт FATF // Державна служба фінансового моніторингу України : офіц. сайт. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2009/8.07.09/c.pdf (дата звернення: 11.03.2019).
9. СБУ припинила існування нелегального грального онлайн-бізнесу, через який фінансувалися терористи // Служба безпеки України : офіц. веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/730> (дата звернення: 11.03.2019).
10. СБУ припинила функціонування розгалуженої мережі закладів грального бізнесу, що не має аналогів в Україні // Служба безпеки України : офіц. веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/1898> (дата звернення: 11.03.2019).

Одержано 13.03.2019

УДК 343.237+343.34

Андрій Андрійович ВОЗНЮК,

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

БАНДИ, ТЕРОРИСТИЧНІ ОБ'ЄДНАННЯ, НЕ ПЕРЕДБАЧЕНІ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНІ АБО ЗБРОЙНІ ФОРМУВАННЯ – СПЕЦІАЛЬНІ ВИДИ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЧИ САМОСТІЙНІ ФОРМИ СПІВУЧАСТІ?

Практика засвідчує, що рівень групової та організованої злочинності різко зростає в умовах нестабільності суспільних і державних інститутів, загострення соціально-економічної ситуації в державі, появи нових загроз національній безпеці, епіцентром яких нині можна вважати схід України.

За таких обставин важливим інструментом у протидії діяльності злочинних об'єднань залишається закон про кримінальну відповідальність, норми якого повинні бути якісними та адекватними суспільній небезпеці відповідних злочинних посягань.

Водночас як свідчить практика, а також аналіз наукової літератури у протидії злочинним організаціям, бандам, терористичним групам та організаціям, а також не передбаченим законом воєнізованим або збройним формуванням кримінально-правові норми не в повній мірі виконують свої функції через окремі нерозв'язані проблеми.

Нині чітко невизначена кримінально-правова природа банд, терористичних об'єднань, не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування тощо. Насамперед постає питання чи можна їх відносити до певних форми співучасті, передбачених ст. 28 КК України.